

FINDING A מקור FOR THE פסול OF לולב היבש

OVERVIEW OF THE סוגיא

- I. The משנה on כט: teaches that a לולב היבש is פסול.
- II. רש"י brings a reason: such a לולב does not fulfill the requirement of קלי ואנוהו זה.
- III. מפרשים challenge רש"י on two points. The מפרשים bring multiple approaches to defend רש"י.

מראי מקומות

משנה כט:

רש"י (ד"ה "יבש")
תוס' (ד"ה "לולב יבש פסול")
כפות תמרים (ד"ה "תוספות ד'ה "לולב")
ערוך לנר (ד"ה "בתוס")
חידושי המאירי (ד"ה "ואחר שביארנו")

Summary of the משנה

The opening משנה of the third פרק of סוכה מס' teaches several דינים of a לולב. The second דין is that a לולב היבש is פסול.

בדיעבד לולב היבש cannot be used even "פסול".

רש"י (ד"ה "יבש") explains the דין of the משנה – a לולב must be הדר because of the requirement of קלי ואנוהו זה. A dried-out לולב is not הדר.

תוס' (ד"ה "לולב היבש פסול") challenges רש"י on two points:

First, the גמרא on לא: will bring a היקש between אחרוג and לולב to learn that just as an אחרוג must be הדר, a לולב must be as well. Therefore why is רש"י here bringing an additional reason for this דין?

Second, the requirement of קלי ואנוהו זה only applies לכתחלה! An item which does not fulfill the requirement of this כלל is still בדיעבד כשר (unlike the דין of פסול in our משנה).

-He says "כדמוכה" in the גמרא on יא: which brought the requirement of אגד by the משנה. It says that the reason for this דין is קלי ואנוהו זה. However the גמרא there notes that this דין only applies לכתחלה. On a בדיעבד level, the ד' מינים are still כשר even if they are not tied together.

Therefore on כט: when the משנה teaches that a לולב היבש is פסול even בדיעבד, how can רש"י say that the reason is ואנוהו קלי? This rule only applies לכתחלה!

(Note: When the תוס' הראשון brings the question of 'תוס', he uses the word "כדאמרינן" and not "כדמוכח".)

The כפות תמרים (ד"ה "תוספות ד'ה לולב היבש") suggests a response for רש"י to the two questions of 'תוס'.

When the גמרא on לא· brings the היקש as the מקור that a לולב היבש is פסול, the כפות תמרים says that the היקש is אינו מוכח כולי האי – not very strong because it has a problem which could undermine it.

The פסוק says "פרי עץ הדר כפת תמרים". He explains: because there is no "ו" between the two phrases, one would think the פסוק is separating them and that the requirement of הדר does not apply from אתרוג to לולב.

The only reason that we would know to actually make the היקש is because of the כלל of זה קלי ואנוהו, which indicates that the לולב as well has a connection to הדר. This rule teaches that it is necessary to connect the items in the פסוק to learn that a לולב must be הדר.

-According to this explanation, the כלל of קלי ואנוהו is not the מקור הדין, but rather it is the גורם that allows the דרשה to be made on the פסוק.

Since the היקש has been established as the מקור הדין (and the כלל of קלי ואנוהו is only coming to support it), we answer the second question of 'תוס' as well. The היקש applies even according to רש"י.

If the true מקור is the היקש, then why does the פסוק not include a "ו" between the two phrases?

The כפות תמרים answers this question from a later גמרא, which teaches that if the "ו" was included, it would teach that the אתרוג must be included in the אגד with the other three מינים. Because this is not so, the פסוק does not include a "ו".

-The lack of a "ו" between the אתרוג and לולב teaches that when the מינים are tied together, the אתרוג is not included with the other מינים.

The ערור לנר (ד"ה "בתוס") approaches the סוגיא differently than the כפות תמרים, but he arrives at a similar answer:

He cites the suggestion of תוס' on לא that רבי יהודה does not hold of the היקש because he understands that the requirement of הדר applies to פירות alone. This prevents the היקש from being made between אתרוג and לולב.

The רבנן might also be compelled to hold that there is no היקש according to this reasoning. However the כלל of וְאֵנֹהוּ וְזֶה קָלִי וְאֵנֹהוּ רש"י which brings shows that the לולב also has a connection to הדר. This indicates that the היקש should in fact be made.

When רש"י brings the כלל of וְאֵנֹהוּ וְזֶה קָלִי, it is not because this is the מקור for the דין, but rather because this reveals that the היקש should be made.

The חידושי המאירי ("ד"ה "ואחר שביארנו") brings a different approach to defend רש"י (which is brought in the כפות תמרים ("ד"ה "ומה שכתבו התוס'") as well.)

תוס' asked: the rule of וְאֵנֹהוּ וְזֶה קָלִי applies only לכתחלה, so how can רש"י say that this is the reason for the דין of פסול בדיעבד in the משנה on כט:?

The מאירי suggests that there are two levels of וְאֵנֹהוּ וְזֶה קָלִי, one which applies לכתחלה and one בדיעבד:

1. An item which is intrinsically not הדר does not fulfill וְאֵנֹהוּ וְזֶה קָלִי. It is invalid even בדיעבד.

Included in this is the case of the לולב היבש on כט: - intrinsically it is not beautiful, and therefore it is פסול.

2. A requirement which is external to the item will only requires הדר on a לכתחלה level. On a בדיעבד level if it lacks הדר, it will not be מעכב.

This would include the requirement of אגד on יא: - while being a מצוה, it is not an integral part of the מינים ארבעת המינים. Therefore the lack of an אגד will not cause the מינים to be פסול בדיעבד.

This approach differs from תוס' on two points:

1. It holds that the rule of וְאֵנֹהוּ וְזֶה קָלִי is the reason itself that a לולב היבש is פסול.
2. He is מחדש that there are two levels of הדר.

חול המועד AND יום טוב שני ON לולבים USING INVALID

סוגיא OVERVIEW OF THE

I. The משנה on כט: rules: לולב הגזול והיבש פסול but it does not specify when this דין applies.

II. The גמרא teaches that this דין pertains equally to יום טוב שני and יום טוב ראשון.

III. The מפרשים discuss whether יום טוב שני של גליות has a דין of יום טוב ראשון or שאר ימים of the חג.

מראי מקומות

מ-כט: "קא פסיק ותני" עד ל' "מצוה הבאה בעבירה"

רש"י (ד"ה "בשלמא יבש")

רמב"ם (הל' לולב ח:ט)

מגיד משנה

The גמרא begins: קא פסיק ותני – we learn from the opening דין of the משנה (the words "לולב הגזול והיבש פסול") that there is no difference between יום טוב ראשון and יום טוב שני.

The ראשונים discuss whether יום טוב שני של גליות has the דינים of יום טוב ראשון or שאר ימים. One difference would be: if the גמרא rules that the דין of "לכח" applies on the first day only, would this apply as well to גליות של יום טוב שני של גליות?

Many ראשונים (see the מאירי, the רא"ש and the ריטב"א) hold that יום טוב שני של גליות has the same דינים as יום טוב ראשון.

However the רמב"ם (הלכות לולב ח:ט) holds that יום טוב שני של גליות does not have a דין of יום טוב ראשון.

He writes:

"All of the items which are פסול because of מומין, as we explained, or because of גזל and גניבה, are פסול only on יום טוב ראשון. However they are all כשר on יום טוב שני along with שאר הימים."

The מגיד משנה learns: in the רמב"ם, the phrase "יום טוב שני של גליות" refers to יום טוב שני של גליות.

From these words it is clear that the רמב"ם holds that יום טוב שני is independent of יום טוב ראשון and it shares the דינים of שאר ימים.

TWO QUESTIONS ON THE רמב"ם:

QUESTION ONE: What is the status of יום טוב שני של גליות and why does it differ from יום טוב ראשון?

The מגיד משנה brings a מחלוקת in the מפרשים how to understand the status of יום טוב שני של גליות:

1. According to one צד it has the status of יום טוב ראשון in order that there be no זלזול to יום טוב.

This opinion would hold that לולב הגזול והיבש would be פסולים on גליות של יום טוב שני של גליות.

2. The second opinion holds that it has the status of חול המועד. Once the calendar was established, we know with certainty that the first day of יום טוב is the correct first day of סוכות.

Although we still observe יום טוב שני (i.e. מנהג אבותינו בידינו), it is unnecessary to be מחמיר for all the specific דינים on the second day.

He then brings a second reason to be מיקל on this day: if a person can find only לולבים with מומים or that are יבשים, he might think to be מחמיר and not use them on the second day. However in this case, being מחמיר will lead to a קולא that the person would forfeit the מצוה of ארבעת המינים on this day.

(-He is מחלק between the first day, being דאורייתא when לולבים with מומים cannot be used, and the second day being דרבנן when these לולבים can be used in certain situations.)

The רמב"ם follows the second opinion.

QUESTION TWO: The גמרא on כ"ט: clearly holds that יום טוב שני has the same דין as יום טוב ראשון. How can the רמב"ם say otherwise?

The גמרא on ל' brings רבי יצחק who quotes שמואל as holding that a לולב הגזול is מותר after the first day. He is thus arguing on the opening line of the גמרא on כט: that there is no difference between יום טוב ראשון and יום טוב שני (i.e. the גמרא holds that a לולב הגזול is פסול on both days).

This is a מחלוקת אמוראים. The רמב"ם holds like שמואל אמר רבי יצחק on ל' and learns that the פסולים of the יום טוב ראשון apply only on יום טוב ראשון.

הלכה In

The שולחן ערוך (תרמ"ט:ה) rules: on יום טוב שני של גליות it is מותר to use a לולב היבש. However a ברכה should not be made because of the first opinion cited above which holds that this would be אסור.

CAN A לולב הגזול AND A לולב היבש BE USED AFTER יום טוב ראשון?

סוגיא OVERVIEW OF THE

I. The גמרא on כט: rules: לולב הגזול והיבש פסול. The גמרא makes a דיוק that this applies equally to יום טוב ראשון and יום טוב שני.

II. תוס' explains that the גמרא knew to make its דיוק because the משנה is written סתם without defining the day(s) on which the הלכה applies.

III. תוס' asks two קושיות on this. He proposes two approaches explaining why the גמרא made its דיוק, but he rejects those as well.

IV. In the end he answers the questions he posed on his original answer, and so returns to it, holding that the גמרא learned its דיוק from the סתם language of the משנה.

מראי מקומות

מ-כט: "קא פסיק ותני" עד ל' "מצוה הבאה בעבירה"

תוס' (ד"ה "קפסיק ותני")

Summary of the גמרא and משנה

The משנה teaches: לולב הגזול והיבש פסול.

The גמרא begins: קא פסיק ותני – we learn from the רישא of the משנה that there is no difference between יום טוב ראשון and יום טוב שני.

The phrase "קא פסיק ותני" means that the גמרא learns this הלכה from an implicit statement in the משנה.

Question: How is this implied in the משנה?

'תוס' (ד"ה "קפסיק ותני") explains: the first line of the משנה is written סתם, without specifying when the פסולים of the משנה apply. 'תוס' says that the גמרא learns from here that the דינים apply to both days.

'תוס' asks two questions on this suggestion

'תוס' asks: ותימה – we have a strong קשיא on this statement! The משנה on לד: records: פסול [אתרוג] ניקב וחסר כל שהוא. This was stated סתם and so it should apply to all seven days.

Yet the גמרא on לו: learns that this דין applies only to יום טוב ראשון. Such an אתרוג would be כשר on יום טוב שני! The גמרא on לו: says:

"מטביל ביה בי"ט שני – he dipped his אתרוג [and ate part of it after using it on the first day]. Then, ונפיק ביה – he fulfilled his מצוה [of the subsequent days] with it."

We see that although the משנה on לד: was recorded סתם (without specification), it only applies to the first day. This seems to contradict the גמרא on כט: which learns that when the משנה is recorded סתם, the דינים apply to all days.

'תוס' suggests two sources which make the דיוק applicable to the גמרא on כט: specifically

1. ואי דייק - 'תוס' suggests a different reason that the גמרא knew to make its דיוק here: Perhaps the גמרא learns from the fact that the משנה discusses the status of a לולב הגזול and not a לולב השאול. A לולב הגזול is אסור for all the days of סוכות and so its inclusion in the משנה indicates that the דינים apply to both יום טוב ראשון and יום טוב שני.

'תוס' rejects this answer, pointing out that the גמרא makes this exact type of דיוק later. It is משמע to 'תוס' that the גמרא does not "know" of this דיוק until then. Therefore it cannot be the basis for the statement of קא פסיק ותני here.

2. 'תוס' continues and suggests another possible source for the גמרא. He says that by grouping יבש and גזול together, the משנה is showing a commonality between them. This is the way that the גמרא knew that the days have the same status.

'תוס' rejects this answer as well, because the following משנה on לד: also compares two פסולים of אתרוגים. It discusses an אתרוג with a נקב or with a חזוית ברובו – undesirable bumps covering a majority of its skin.

Based on the דיוק being considered by 'תוס', these items should have the same דין, but in fact they do not. An אתרוג with a נקב is כשר on יום טוב שני, while an אתרוג with a חזוית is פסול on all of the days! This demonstrates that this cannot be the source of the דיוק on כט:

ומיהו 'תוס' says that this question could very well be answered from the תלמוד ירושלמי, because it is משמע that both of these פסולים apply only on the first day. According to the ירושלמי, it seems that an אתרוג with a נקב or with a חזוית is כשר on the subsequent days.

According to the statement of the ירושלמי, we see that these two items, which are listed adjacent to one another, do indeed share the same דין. Therefore the גמרא on כט: could be making its דיוק from the fact that the משנה lists לולב הגזול next to לולב היבש.

However 'תוס' concludes: לא מסתבר כלל – this מהלך is not correct at all. It would assume that a bitten אתרוג is הדר (being כשר on the remaining days) and is only invalid because of a separate מחוסר of פסול.

At this point, 'תוס' remains with his question of תימה. He had given three suggestions of how the גמרא knew to make its דיוק in the משנה, but he rejected them all.

וי"ל 'תוס' returns to his original understanding, that the גמרא made its דיוק from the סתם לשון of the משנה. Now he gives two answers to the questions he asked initially.

Answer One: רבי חנינא disagrees with the גמרא here. When our גמרא learns that the יום טוב ראשון and יום טוב שני share the same דין, this statement is actually a מחלוקת אמוראים. The אמוראים argue in how to learn the opening משנה.

When רבי חנינא took a bite out of his אתרוג, he held that this act did not invalidate it because the פסולים of the beginning of the משנה only apply to יום טוב ראשון.

ל. who also interprets the משנה differently than does the גמרא, as he holds that a לולב הגזול is כשר (יום טוב שני on כשר).

The original question of תוס' was based on the fact that רבי חנינא held differently than the גמרא on כט:

תוס' tried to resolve this סתירה by bringing alternative דיוקים that the גמרא could have been learning from.

However in the answer of תוס', we see that it is unnecessary to resolve how רבי חנינא acted differently than the גמרא, because we see that he disagrees with it להלכה.

This question would also have a נפקא מינה in הלכה as to whether an אתרוג that is חסר can be used. According to this understanding, רבי חנינא would hold that it is כשר, but the interpretation at the beginning of the גמרא would hold that it is פסול.

Answer Two: תוס' explains that רב"ל frequently make statements ברישא דמתניתין – at the beginning of a פרק and use it as a pattern for subsequent משניות. Thus the משנה on כט: was written סתם and so the other משניות are written in the same way.

However the fact that the second משנה is written סתם is not to teach a message about when its משנה דינים apply. Rather it is only written this way to achieve symmetry with the first משנה.

Therefore the גמרא on כט: can learn that יום טוב ראשון and יום טוב שני are similar because the משנה is written סתם and compares לולב היבש to לולב הגזול. When the משנה on לד: similarly compares לולב היבש to לולב הגזול, it uses a דיוק, but rather to simply match the לשון of the opening משנה.